

Úvodní kapitoly z filosofie [ETF UK]

Ladislav Hejdánek

◆ přednáška, česky, vznik: 6. 3. 1997

◆ lecture, Czech, origin: 6. 3. 1997

Úvodní kapitoly z filosofie [ETF UK] [1997]

[strojový, neredigovaný přepis – model Gemini 3 (flash/pro) – únor 2026]

--- (s1_cleaned.flac) ---

Hejdánek: Filosofie někdy může dělat dojem takového [nesrozumitelné], který na první pohled nebo poslech spíš nemá vazbu na konkrétní lidský život.

Ale musíme si uvědomit jednu věc, že trvalo staletí, než jsme jako lidstvo, speciálně jako Evropané, než jsme rozpoznali povahu toho, co neznáme u zvířat, totiž povahu praxe.

A nejběžnější, to je nám dneska zcela běžné, zcela je nám to jasné, ale nebylo to jasné ještě před sto lety, že je zcela běžné, že třeba inženýr vymyslí nějaký stroj, jako třeba *Stephenson* lokomotivu nebo *lokomobil*, parní stroj, a že to má naprosto přesně spočítané všecko. Ono to funguje. Zdá se, že nic nezůstalo zapomenuto. Drobné mouchy se vylepšily, odstranily. Ale absolutně nemůže ten vynálezce domyslet, co to bude znamenat třeba v budování železnic po kontinentě. To už není součástí toho konstrukčního nápadu. Tam jde jenom o využití páry, která vzniká, když se topí pod kotlem. Ale jaké důsledky další to bude mít? On si to může tak trochu myslet. Můžeme to zkusit, bude to jezdit jako kočár, bude to kočár bez koní. Ale že to budou lokomotivy a tak dále, a nakonec že tam vznikne něco, co vlastně na té páře vůbec bude nezávislé, to jest elektrické lokomotivy, a že ta pára se bude vyrábět někde v nějakých elektrárnách a rovnou se to vymění. Rozumíte, to jsou všechno kontexty, které přesahují ten logický klubko problémů zcela technických, technického rázu v té věci.

Čili my už máme jakési pojetí o tom, že když přijde nějaký vynález, tak že může mít nepředvídané následky. Tohleto pojetí měli lidé vždycky. A určitě byli lidé, kteří když viděli, jak někdo první zkoušel udržovat ohýnek a ne čekat, až zas udeří blesk, varovali před tím pokoušením Pánaboha nebo nějakého toho Báala nebo nějakého Peruna nebo čerta, a varovali před tím, že prostě z toho budou nedozírné následky. To staromilci vždycky říkají. Jenže my jsme na to přišli, že ono to opravdu vyžaduje jakousi opatrnost. Takže já nechci tady říct nic, co by pomáhalo, co by přihánělo vítr do plachet staromilcům, kteří jsou proti každé nové věci. To by bylo zcela nekřesťanské, bylo by to v rozporu s křesťanskou tradicí, a ještě předtím s tradicí židovskou, která zdůrazňuje na straně Boží, že Bůh činí nové věci, a na straně nás lidí, že máme zpívat píseň novou, a ne furt obehřávat staré kolovrátkové písničky.

Tak to je jedna věc. Druhá věc je, že je přitom potřeba jisté opatrnosti. A teď tohleto, co jsme se naučili poznávat z techniky, teď nedávno víte, jaký poprask je s tou ovečkou, co je identická s tou maminkou ovčí. A teď ihned velikánská diskuze. To je typická věc. Když jde o něco vážného, tak prostě všichni jsou zticha a je jim to jedno. A když je něco takového, tak každě se pustí do diskuze, přičemž ještě o nic nejde. My už víme ale, že by mohlo z toho něco bejt, a tedy musíme včas. Já se pamatuju, jak v roce 89 a přesně v roce 90 a potom ještě v roce 91, jak u nás na Žižkově vznikla jakási velikánská animozita proti uvedení té hnusné věže televizní do provozu. A jak říkali, že Praha už je tak zamořená, a teď ještě bude zamořená tím vysíláním. Argumenty, že to je nesouměřitelné, ale ještě přidají: to je další typ zamoření a může to vést a tak, co my víme a tak dál. Tedy tohle je lidem vlastní. Druhá věc je teda, že víme, víme, že to někdy opravdu může přivést k velkým potížím, katastrofám.

Tohleto, co jsme se naučili už respektovat, i třeba ti z nás, kteří nejsou staromilci, se naučili respektovat, že musejí dávat pozor, že sice experimentování je možné, v podstatě, že se nemůže experimentovat se vším, že ani věda nemůže dělat jakýkoliv experiment, že to musí nějakým způsobem dodržovat jakési mantinely, jakési meze a podobně. Nikoli proto, že je potřeba, aby tady byl dohlížitel, nýbrž byl to v podstatě apel na odpovědnost vědců. To vznikla celá ta diskuze o odpovědnosti vědců, ta vznikla v souvislosti s vynálezem atomové pumy a později jaderné, a s tím, že vědci si uvědomili, že vlastně v rukou politiků byla celá ta jejich věda, a že vlastně dělali to, na co jim ti politikové dali peníze, a že pak už neměli po vybuchnutí tedy toho náboje žádnou šanci kontrolovat, kterým směrem ten náboj letí, že pak už to bylo v rukou lidí, kteří by nikdy tu pumu nesestrojili. Tedy ta morální odpovědnost *Oppenheimerova* a tak dále, a těch lidí, dokonce i těch letců, a víte, že to byly dosti takové těžké životní osudy, že z toho byly psychické potíže, že ten muž, kterej se pak dozvěděl, co provedl tím, že shodil tu pumu, nevěděl, co

dělá, tak byl řadu let v léčení. Tohle jsme se naučili vidět. A my prostě nebereme v úvahu, že i drobné věci mohou v posledku mít katastrofální důsledky. To se teprv teď učíme. O ekologii se stále hovoří, ale ty odpadky, který vidíte všude po ulicích, neubývají. To není bezprostředně žádná katastrofa, jako když vybuchne Černobyl, když hodíte papír někde na zem, někde na ulici, nedopalky z cigarety a všechno možné, psí hovínka a tak dál všechno. Ale dohromady se to skládá a to město je v hrozném stavu. Byly situace, kdy se stávkovalo v New Yorku a víte, že tam říkali, že to je otázka asi pěti šesti let, kdy odpadky v ulicích v těch příslušných částech New Yorku budou do úrovně prvního patra. Vůbec se to neodváželo. Nebyly na to peníze, nebo se stávkovalo a tak dále.

Čili i drobné věci se mohou kumulovat. A pak je tady ještě třetí věc, a to je svým způsobem znečištění podsvětí způsobu života a způsobu myšlení. To je také záležitost ekologická. Jak kdo myslí. To není jenom možno vyložit, jak jsme to vždycky slýchávali, že myšlení srdce lidského je špatné od dětských dob, od mladosti jeho. To není jenom tato záležitost. To je také nesprávný způsob myšlení zcela technicky vzato. Třeba nelogické myšlení, nedostatek logiky.

Tedy my musíme vědět, že tady musí být nějaká kontrola, nějaká instituce nebo poloinstitucionální funkce, jak kontrolovat tohleto. Samozřejmě nikdy neuděláme nic dost efektivního, aby za každým Pražákem, který odhazuje nějaký kus papíru na ulici, aby za ním okamžitě byl policajt, který by mu napařil pokutu. To nemůžeme, protože policajti nemůžou být za každým a vždycky bude nás mnoho a policajtů málo, jak oni říkají, tak vždycky někdo odhodí papír a nikdo ho přitom nepřistihne. Tedy někteří navrhuji, abychom se navzájem stali policajty a abychom jeden hlídal druhého a hlásili to, když někdo odhodí papírek. To také není řešení. Nejlepší řešení je uvědomovací akce.

Ale pokud jde o to myšlení, tam je to ještě horší. A nejhorší je, že to myšlení se neodehrává jenom na *agoře*, nejenom v parlamentě – a tam už dost – ale v hospodách, na ulicích. A kdo má kontrolovat ty chyby v myšlení? Tedy zase jediná věc je uvědomovací akce. A uvědomovací akce bude hlavně v rukou učitelů, spisovatelů a zčásti farářů. Ti už mají méně lidí kolem sebe, které mohou ovlivňovat, ale pořád ještě dost. Filozofové nemají šanci, protože ty nikdo neposlouchá a těch pár lidí, co to čte, to čte hlavně proto, aby jim ukázali, že jsou blbí, čili aby napsali recenzi, která je shodí. Ale jako někdo vážně... zatím to tak daleko není.

Čili učitelé, spisovatelé... a nejhorší je, že jsou spisovatelé, kteří umějí skvěle psát a blbě myslet, jako Vaculík. Je to velmi přesvědčivé, co píše, má to nádherně napsané, člověk má radost, jak to říká, a je to taková volovina, že to svět neviděl. Tak ta odpovědnost se bude muset takhle... No a samozřejmě faráři. Vynechal jsem zcela žurnalisty a s tím, co k tomu všechno patří, protože zatím ty představují největší škodnou naší společnosti. V naší společnosti se nejhorší myšlenky šíří právě tím, že aktivně je podporují média. Čili vychovávat žurnalisty, vychovávat redaktory z novin, z rozhlasu, z televize, to je práce na generace a nebude to jednoduché, čili ty jsem tam nezapočítal. Ty teda zatím nemají šanci, protože když se tam někdo slušnější mezi nimi objeví, tak ho uštípou.

Takže teď si můžeme ten úkol snížit. Já tady mluvím k vám, vy budete mít nějaký vliv. Ne velký, jiní mají větší, ale je potřeba začít s málem. Víte, že spořitelna kdysi – teď už jsem to nikde neviděl, ale za první republiky, když jsem byl malý a spořil jsem, tak v každé spořitelně, také v té mně, kam jsem si dával vždycky deset korun uložit jednou měsíčně, tak tam bylo: „Spořiti dá se i z mála, jen začni a vytrvej.“ J. A. Komenský. Tak nám nic jiného nezbývá než na tom pracovat.

Já jsem chtěl ukázat, že tady je něco, co ještě nebereme dost vážně, že domýšlet společenské, ekonomické důsledky technických vynálezů, eventuálně politických programů a tak dále, je výborné, je důležité, musíme to dělat, ale co vůbec nedomyšlíme, na co nedáváme pozor, je, kam vede způsob našeho myšlení. A to je to, co se tady máme probírat, protože všechny ty technické věci z dějin filosofie a o jednotlivých filosofech a problematice, ty tradiční problémy filosofické a tak dál, to všechno se můžete a musíte naučit z knih. To tady nebudeme probírat. My se tady musíme naučit tomu, co žádná kniha vám nedá. A to jsou takové ty skoky z jedné věci do druhé, kdy se pokouším ukázat, že to všechno s něčím souvisí.

A že třeba ta ekologická krize, v které skutečně jsme, má své počátky ve starém Řecku, a že to je dlouhodobý důsledek určitého způsobu myšlení. A že na tomto způsobu myšlení se podíleli křesťané – to jsme my, naši předkové – a že my tedy jsme také odpovědní, protože krev těch, kteří to zaplatili už a zaplatí ještě svým životem, zdravím a tak dále, bude Hospodin vyhledávat na nás. A také společnost bude stále poukazovat na to, co my křesťané, to jest naši předkové, co dělali, a my se z toho nemůžeme vykrucovat, protože to jsme byli my, anebo se dneska k tomu nehlásme. A my to musíme tedy rozpoznat, uznat chyby a už je neopakovat.

A ty chyby se týkají také způsobu myšlení. To je to, proč se tím vlastně zabýváme. A když vám tady říkám věci, které jsou nezáživné, jako třeba rozlišení pojmu a *intencionálního předmětu*, tak je to proto, že to jinak nejde. To nejde jinak. Apel na vaše srdce, apel na vaše svědomí je k ničemu, dokud nepochopíte, o co jde. A pochopit, o co jde, to dá práce. Myšlení bolí. A vy to musíte vědět a musíte se do toho pustit, jinak jste neměli chodit studovat. Proč vám to říkám? Nereaguju na vás, nýbrž reaguju na jednoho vašeho staršího kolegu, který u mě dělal doktorát na filosofické fakultě a teď o mně píše způsobem, který pobouřil nejen mě. To mě nepobouřilo až celkem za to, je to první člověk, který o mně něco opravdu napsal. Takže mně udělal reklamu, že? Ale píše to s takovým obrovským neporozuměním a částečně porozuměním, které ale v hloubce neporozumění, čili je to, je to prostě až zajímavé pro mě, co tam píše. A já jenom lituju, že jeho úroveň není vyšší, to by bylo ještě zajímavější.

A říkám to proto, poněvadž z celého toho jeho psaní, a někteří to asi četli, z celého toho jeho psaní je vidět, že si myslí, že člověk má jako člověk filosof, on to uznává, že jsem filosof, a lituje, že se zabývám takovými blbinami jako je nepředmětnost. Že by radši, kdybych se zabýval něčím, co je aktuální, co je živé, co něco znamená pro lidi. Čili jeho přesvědčení je, vždycky když někde vypukne nějaká diskuse, tak že tam filosof musí spěchat a tam být a mít hlavní slovo, nebo se aspoň o to pokusit. To je představa, která stojí za ním. On by rád, abych využíval svých schopností k tomu, abych diskutoval v parlamentě, nebo aspoň k tomu, co diskutují v parlamentě, a ukazoval, jaká je to blbina a tak dále. To by rád a myslí si, že to má dělat filosof. A o to prostě jde.

A já naproti tomu mluvím o *intentionálních předmětech* a jejich rozdílu od pojmů. A on mě podezírá, že utíkám z boje. To je přesně tak, jako, odpusťte ten blbej příměr, já nechci, abyste ho brali doslova, jako kdybyste vyčítali královi v boji, že nejde jako Jan Lucemburský do první linie. Samozřejmě generálové nechodí do první linie, a velmi často jednájí s těma vojákama, jako kdyby ty vojáci byli jenom *kanonenfutr*. Ale je absurdní, aby někdo, kdo řídí bitvu, aby se řídil v prvních řadách. Pak ji přestane řídit. Nechci, abyste to brali doslova. Já se nepovažuji za generála, já se nepovažuji za toho, kdo řídí bitvu. To každé ví, doufám, že mě nepodezíráte z této idiocie, že bych si myslel, že řídím nějakou bitvu. Jistě ne. Jenomže v těch dějinách myšlení to vypadá úplně jinak než v bitvě vojenské. Ty rozdíly jsou obrovské. Ty rozdíly jsou třeba v tom, že když chce vyhrát vojevůdce nějakou bitvu, tak se musí zaměřit na slabosti nepřítele. Ve filosofii je to přesný opak. Kdybych já zaměřil své kritické ostří na všechno to blbý, co vychází, tak bych nedosáhl ničeho. Já musím počkat, až vyjde něco pořádného a potom to rozemlít na prášek. V duchovním směru, to je zas blbej příměr, ale v duchovním zápase se musíte orientovat na sílu nepřítele a ne na slabost. Největší trapas naší duchovní a myšlenkové situace je, že dneska se marxismem prakticky nemůže nikdo zabývat, protože jakmile to udělá, tak je podezírán z toho, že nahrává komunistům. To je to nejhorší, co se mohlo stát, poněvadž my teď máme před sebou povinnost porozumět, co se to vlastně stalo. A jestli to je opravdu selhání marxismu, anebo jestli to je selhání těch blbců, který vůbec nevěděli, co to marxismus je a jenom si to vzali za zástěrku. Poněvadž uvědomte si jednu věc, že marxismus je vlastně křesťanská hereze, a že křesťané dělali totéž.

Když Germáni obsazovali střední Evropu pod praporem křesťanství, tak oni si z křesťanství udělali vějičku, udělali z křesťanství ideologii, která měla zakrýt jejich okupační nebo jejich intervenční záměry. A stejně, je křesťanství to, čeho bylo zneužito k obsazování vašich území, kterému jsme se my ubránili díky horám, ale například Lužičtí Srbové a vůbec polabští Slované se tomu neubránili? Tohle je křesťanství? Ta ideologie, která zatlačila Slované zpět, nebo je prostě zlikvidovala v jejich území? To je křesťanství? Anebo

je křesťanství něco úplně jiného a tohleto zneužití musíme od sebe odlišit?

Tak je tady jistá skupina těch skutečných křesťanů, kteří se proti tomu brání. Křesťanství musíte chápat jinak, než abyste házeli nějaký ty křížový výpravy a já nevím co všechno a tři papeže najednou a tak dál. To je absurdní, na tyto blbiny se zaměřovat znamená, že se vůbec nepokoušíte pochopit, o co jde. A totéž nesmíme udělat analogicky, nesmíme udělat s marxismem. My musíme pochopit, co v tom je síly, jak to, že to vůbec mohlo tolik ovlivnit lidi. A vymlouvat se na to, že to bylo pod nátlakem, někdo ten nátlak musí vykonávat. Proč zrovna marxismus? Proč? A totéž ale proti pronacismu. Prostě to je zaklínací formule, fašismus, nacismus, ale je potřeba poznat nacismus v té nejlepší poloze, co to vlastně bylo. Já vám řeknu jeden příklad. Přišla jedna sestra řádová, původem Slovenka, která od dětství vyrůstala v Peru, tam vystudovala a z Peru přišla sem, aby si udělala doktorát z filosofie. Měla už vystudovanou filosofii a teď tady dělala jenom postgraduál, a protože přišla s tím, že už začala na tom pracovat a že chce napsat práci o Carlu Schmittovi. Carl Schmitt. Přední vynikající nacistický právní filosof. To ona nevěděla. O tom, že se prudce zapletl s nacismem a že dokonce na rozdíl od Heideggera, který jenom měl zakázáno pět let přednášet, tak Carl Schmitt byl dva roky zavřenej dokonce po válce.

Tak ona o tom byla nadšená, poněvadž viděla, přišla samozřejmě nacisté směřovali do Latinské Ameriky, tam taky starý stařečci, neobyčejně přívětiví, hodní lidsky, neobyčejně takoví světlí staříci tam prostě přišli a ona se úplně nadšeně rozhodla, že napíše disertaci o Carlu Schmittovi. Já jsem to jméno pouze znal. Já jsem nic od něj nečetl, nic pořádného o něm nečetl, jenom jsem věděl, že je nácek, nebo že byl nácek. A samozřejmě, poněvadž jsem byl nežádoucí a pouze trpěný na filosofické fakultě, tak to hodili na mě. Nikdo to nechtěl dělat, poněvadž všichni tam byli a báli se, že by z toho měli průšvih. Takže mě jako novému tak prostě nasypali, co se jim, do čeho se jim nechtělo. Tak já jsem se musel starat o tuto nemusel, já to mohl taky odmítnout, ale to mně připadlo blbý. Takže jsem to vzal a když jsem byl potom několik měsíců v Německu, tak jsem si tam přečetl většinu toho, co bylo možný, tak jako prolít, co ten *Carl Schmitt* napsal. A to už za doby předhitlerovské v 20. letech, co napsal po Hitlerovi... on spolupracoval na té hitlerovské nové ústavě. Co napsal potom v žaláři, když seděl v kriminále, tak tam napsal knihu, kterou vydal hned potom...

Jiný hlas: Děkuji.

Hejdánek: ...a tam píše v tom, jak je vděčný za ty dva roky v kriminále, poněvadž to byla neobyčejně pozeňovaná doba. A pak psal další a další věci, že? Je to skutečně inteligent, intelektuál první třídy. To jsem netušil. Já jsem také žil v domněnku, že když někdo byl nacist, že to musel bejt vůl. Vůbec ne. To je skutečně intelektuál první třídy. Já se těžko můžu, musel bych to studovat daleko hlouběji, mně připadá, že taková ta brilantnost rozumu u něj je větší než u *Heideggera*. Tím, že to je právní filosof, já jsem se o to nikdy nestaral. Já jsem velice rád, že jsem se nakonec tím musel... ale teda já se divím, mně přišla dokonce sem přišla jedna profesorka z právnické fakulty, chtěla vědět nějaký... já vlastně nevím, co chtěla, protože to, co řekla, že chce, mně připadalo tak hloupý, že musely bejt ještě jiný důvody. Ale přišla s otázkama, na který jsem já vyrukoval s nějakýma těma normama. Já jsem řekl: „Prosím vás, vždyť vy tam máte přece svou katedru filosofie, vykládá tam někdo vůbec filosofii práva?“ A pravila, že ne. Já se na to budu muset zeptat někoho, jestli je to pravda, jestli skutečně u nás my máme velkou právní filosofii v minulosti: *Weyr*, *Engliš* a tak dál, takzvaná normativní škola z Brna. Tam patří taky otec dnešního filosofa *Neubauera*, Zdeněk *Neubauer* byl náš státovědec a napsal, u *Laichtera* vyšla *Státověda* po válce, tlustá kniha, že ta taky patřila do této normativní školy. My jsme měli svou právní filosofii. Já neříkám, že je vynikající, ale je to právní filosofie. Dneska nikdo v právní filosofii nedělá. Jak je to možné, že dneska se vůbec nedozví budoucí právníci, budoucí praktičtí právníci se nedozví nic o *Carlu Schmittovi*, protože je potřeba ho studovat.

Čili já jsem uvedl teď toho nacistu také proto, aby někdo zase si nemyslel, že tady nahrávám jenom marxismu. Já nahrávám taky nacismu. A ne proto, abychom se podle toho řídili, nýbrž abychom znali ty nejlepší, ty nej kvalitnější myslitele marxistické a nacistické a eventuálně fašistické, *Gentileho* třeba, to byl velký hegelian fašistický, nebo profašistický, nebo prefašistický, nebo jak to myslíte, že? Je potřeba se od

nich učit té kvalitě. Ne způsobu myšlení, ne směru kam jdou, ale naučit se. Proto také filosof musí studovat sofisty, dnešní sofisty, aktuální, jako je třeba *Derrida* nebo *Lyotard*, *Vattimo* a další, ty takzvané postmodernisty. Někteří jsou hloupí, někteří jsou chytrí. *Derridu* je třeba studovat a naučit se od něj spoustu věcí. A přitom stále říkat, že to není pořádný filosof, že to je sofista. A sofisté jsou zajímaví, je potřeba je znát. Tak tohle je jakýsi důvod, akce, musíme vyzbrojit, myšlenkově vyzbrojit. Jak na to, když je takovej *Derrida* tak chytřej, tak my nesmíme bejt hloupí, si na něj můžeme troufnout jediné tak, když se připravíme a od něj se naučíme ty chmaty, který on zneužívá, tak abychom je užívali pro sebe. To jinak není možné.

Tak to byl takový úvod, který vlastně byl komentářem ke všem hlasům, který si myslí, že když se zabýváme takovýma odtažitýma, jak se to obvykle pejorativně říká, odtažitými problémy se zabýváme, tak že to prostě odvádí studenty nebo kohokoliv, že to odvádí od těch skutečně důležitějších věcí. Naopak. Tohleto jsou ty nejdůležitější věci, poněvadž na ně nikdo nedává pozor, že?

Tak a teď se vrátíme k tomu, co jsme minulou začali a nedodělali a jakože asi hned tak taky nedoděláme. My jsme si řekli, že to, zač vděčíme Řekům, je vynález pojmu, pojmovosti. A že, úplně na konec, že z důvodů, který si snad ještě vybavujete, že ten způsob, ten styl, styl pojmovosti, se kterým Řekové přišli a který ovlivnil celou další epochu dvou a půl tisíce let, že tento styl pojmovosti má zvláštní vadu. Totiž že svými prostředky, ačkoliv my jsme řekli, že před tím mýtus nemá žádné prostředky, jak rozlišit mezi pravdou a nepravdou, mezi správností a omylem, že v tom mýtu je mnoho pravdy a také mnoho nesmyslů, smyslů a nesmyslů, že v každém mýtu, že velkej mýtus je plnej pravdy a plnej lži, že, jak *Patočka* dneska říká, že je nevyčerpatelný smyslem, tak je stejně tak nevyčerpatelný nesmyslem. A ten mýtus nemá prostředky, jak to rozpoznat.

Tak něco podobného se v jiné rovině, na vyšší úrovni opakuje v tom pojmovém myšlení řeckém, kterého jsme plní, v kterém od té doby pořád všichni chodíme takle, ne že to máme k očím nebo k nosu, ale máme to až nad sebe a topíme se v tom. Že toto myšlení má některé velké výhody a vědy nejsou bez něho možné, státní společnosti nejsou možny bez vědy a tedy bez tohoto způsobu myšlení, ale že toto myšlení má zvláštní vadu, zvláštní nedostatek, že metody, kterými disponuje, není schopen poznat, rozpoznat, analyzovat, co to je vlastně ta pojmovost, s kterou pracuje. Že tato pojmovost vlastně svým způsobem se podobá tomu mýtu. Že zatímco mýtus vůbec nebyl schopen rozlišovat správné od nesprávného, tak to pojmové myšlení tohoto typu není schopno rozpoznávat jenom některé věci v tom pojmovém myšlení. Takže tam je to taky tak. Prostě ta pojmovost představy, že nestačí, není dostatečná k tomu, abychom mohli pojmově uchopit, co to je pojem a co to je pojmovost že. Takže jsme přišli vlastně v důsledku toho zkoumání, nebo pseudozkoumání, nebo takového výkladu o tom, jak by se to dalo pořádně ještě dělat, jsme přišli k takovému zvláštnímu závěru, že my tímto způsobem – a co to je za způsob? No, to je *reflexe*. To je ta zvláštní věc, které je schopna filosofie a jenom filosofie, že kontroluje samu sebe, že provedete reflexi a jste schopni ihned další reflexi kontrolovat, co jste dělali, když jste dělali tu první reflexi. A pak zas znova, podrobovat, stále se vracet – jak říká *Patočka*, vracet se zpět, ne jenom chodit dopředu a přidávat, ale vracet se zpět a zkontrolovat, nebo se snažit aspoň zkontrolovat, jaké jsou předpoklady platnosti toho, co jste udělali tím jedním krokem.

Kdyby tohohle nebylo, tak si tu otázku po pojmovosti nemůžeme klást. Čili to, že byla ta otázka položena někým a byla položena řadou lidí, jenže nikdo ji zatím pořádně neuchopil ani pořádně neřešil, to už vůbec ne. A těch lidí, kteří s tím začali, je celá řada a je možné je v celé *defilé* vyjmenovat. Už třeba jenom nejdřív někteří začali s tím, že některé věci nemůžete říct, že musíte říct něco jiného, abyste je mohli říct. Tomu dal Kierkegaard – začal říkat takzvané nepřímé sdělení.

V praxi je to běžné u diplomatů, že neřeknou: „jste hlupák“, jako to řekl včera ten významný sociálně-demokratický myslitel a poslanec. Nevím, jak moc koukáte na televizi, ale mně zavolala žena, takže jsem se honem šel koukat, a protože tam mluvil Karel Floss, tak kvůli tomu mě zavolala. A pak jsem ještě viděl tohoto muže, který má sympatie většiny lidí, protože byl obětí útoku, obětí *inzultace*, pořezali mu tvář a já nevím co všechno. A teď tento muž ztratí veškerou váhu toho, že byl obětí, tím, že prostě mladému

člověku, který tam s urputností a zavilostí hájí své stanovisko, řekne: „No s váma nemá cenu se bavit, vy jste vůl.“ Řekne mu to do televize. To samozřejmě jen tak dál, tak prohrajou. I když to neudělají všichni sociální demokraté, tak prohrajou příští volby, protože kdo je má volit? Jenom starci, ti volí někoho jiného, a mladí lidé, ti by tak měli volit tu levici, nějakou slušnější levici, ale musela by být trochu slušnější.

Tedy takhle se to nedělá, samozřejmě. Je potřeba vstoupit v rozhovor, tvrdý rozhovor, ale ne nadávání. To není rozhovor. No, prostě a dobře, my nemůžeme nic víc než se pokoušet aspoň v malých poměrech a v malém rozsahu upřesňovat, co to vlastně děláme, když myslíme. A přesvědčovat [nesrozumitelné] a spisovatele, že když píšou, tak že samozřejmě myslí. Jenže myslí blbě a že by měli vědět, co dělají, když tak blbě myslí, je bezpředmětné. Prostě oni nějak něco dělají, ale k tomuhle nedohlédnou. A kdo jiný, jako vědci... Já s tím mám zkušenosti, dokud se nedotknu jejich vědy, tak jsou ochotni naslouchat, tak jako mě trpět, a ve chvíli, kdy jim zpochybním jejich vlastní vědu, že nevědí, co dělají, když myslí, tak v tu ránu [nesrozumitelné] přestává také rozhovor.

Čili jediná věc, my se musíme orientovat na malou práci, tu nejvlastnější práci drobnou, jak říkal Masaryk. Ale tam tu práci musíme dělat dobře. Kdybychom i my to dělali blbě, tak to nemá perspektivu. Tedy ta pojmovost musí být nějakým způsobem kontrolována a podrobována kritice, což není možné bez *reflexe*. Tedy my si musíme uvědomit, že filosofie je – a teď přijde definice taková, která – já nevím, jestli jsem ji tady ještě neříkal tento rok – co to je vlastně filosofie. My jsme si říkali, že to nemůžeme říct, podobně jako nejsme schopni říct, co to je pojem, tak nejsme schopni říct, co to je filosofie. My můžeme říct, co až dosud filosofie byla.

Ale protože filosofie se na rozdíl od věd nejenom může obejít, ale musí obejít bez *konvence*, bez *konsenzu*, bez nějakého společného základu, společných principů, což ve vědách není možné, tak my z tohoto důvodu nemůžeme postupovat tak, že bychom hledali, co je všem filosofům společné. A že bychom to u nich našli. Tedy filosofie, ten filosofický způsob myšlení, je asi nějak něco, co je všem společné, ale přitom se to stále mění, čili je těžko to definovat. Rozhodně je to něco jiného než vědecký způsob myšlení. Filosofie není věda, protože se nespecializuje. Vědy se specializovaly, neexistuje žádná věda vůbec, nýbrž jenom jednotlivé specializované vědy, jednotlivé specializované odbornosti.

Čili filosofie se liší tím, že se může zásadně zabývat čímkoliv. Nikde není mez, *limit* její *legitimity*, když se něčím zabývá. Filosofie se zásadně může zabývat čímkoliv. Tím se liší od věd. Ale zejména ten rozdíl bude v tom, že filosofie je určena něčím, co není součástí té filosofie. A to je to rozpoznání, které je velmi staré, které patří k tomu tradovanému, údajně Pythagorovu, odmítnutí filosofie jako moudrosti a její předefinování jako lásky k moudrosti. Čili proto filosofie je láska k moudrosti, nikoliv moudrost sama.

A znamená to, že to, co je filosofům společné, je to, co nikdo z nich nemá, ne co je jim společné tak, že to všichni mají. A to je pravda. Čili to jediné, co je filosofům společné, to je pravda, a tu pravdu žádný z nich nemá. A každý pořádný filosof po té pravdě nanejvýš touží. A tuto touhu je možno i předstírat. Je to nejasné, nepřehledné, dá to strašlivou práci zjistit, zda někomu opravdu o tu pravdu jde, anebo zda to jen předstírá. A navíc si nemůžete být ani jistí, když někdo řekne, že mu o žádnou pravdu nejde, že žádné pravdy nejsou, nebo každé má svoji pravdu, taky nevíte, jestli vlastně v pozadí není nějaká stydlivá láska k pravdě. To je potřeba rozlišovat, rozpoznávat. Že to, že někdo se k něčemu hlásí, anebo nehlásí, to není rozhodující. Je potřeba analýzou zjistit, jak tomu je. A jestli platí, jak někteří říkají – já tomu nevěřím –, že křesťan nemá rozsuzovat, pak by teda křesťan nemohl být filosof, poněvadž filosof nemůže nic jiného než pořád rozsuzovat. S tím, že ovšem ví, že jakmile použije nějaké kritérium, tak tím zůstává také v krizi. Že každý filosof v posledku, když kritizuje někoho jiného, tak vlastně musí vědět, že je v posledku v sebekritice.

Tedy toto je možno říci o filosofii, ale je možno říci o filosofii také něco technického. A to, že filosofie je *reflexe*. To jsme si teďka řekli: bez *reflexe* není možná filosofie. Ne však každá *reflexe* je už filosofická. Jaké náležitosti musí mít *reflexe*, abychom mohli mluvit o *reflexi* filosofické? Nejdřív něco k tomu slovu *reflexe*. *Reflexe* je odvozená od dvou slov. Jednak ta *flexe*, to je ohyb nebo zlom. Víte, že reflektor – tam máte

reflektor – a to *re* znamená opakovaně nebo zpět. *Retardace* je zpět a *revoluce* je opětovná evoluce, opětovné ohýbání po nějakém odrazu. Ve filosofické *reflexi* má obojí svůj význam. Ale to nejdůležitější se netýká přímo výkladu toho slova *reflexe*, k tomu ještě dojdeme; to nejdůležitější se týká alespoň tří...

--- (s2_cleaned.flac) ---

Hejdánek: V žádném případě nemůže být považována za filosofii. A to jsou všechny tři tyto aspekty, které teď zmíním, patří k sobě, jeden není bez druhého. Je to jenom důraz, větší důraz jeden nebo druhý. Tak především ta reflexe musí být kritická. Kritická v takovém tom hlubokém smyslu, že když se něčím zabýváme, zkoumáme to, podrobujeme analýze, tak to musí uvést do krize. Nemůže to nechat jenom o tom žvanění. Myšlení musí být za prvé [nesrozumitelné], kritičnost reflexe spočívá v tom, že uvedete to, o čem filosofujete, do krize. Ať to máte rádi nebo ne. To je důležitá věc. Kritická.

A protože kritičnost souvisí také s tím, že myšlení a také naše mluvení je podrobno zcela odlišným vztahům než svět reálných předmětů. Tyto kontexty, ty souvislosti, kterým říkáme logické souvislosti, a teď to neredukujeme na pouhou formální logiku, logické souvislosti, *logos*, to jsou souvislosti ve světě *logů*. A ten svět *logů* je něco jiného než svět předmětů. Tyto logické souvislosti jsou neobyčejně významnou záležitostí a filosofie na ně musí dbát. A dbát na ně tehdy, když své kontroly, různé jednotlivé kontroly, různé jednotlivé analýzy, když také podrobuje vzájemné konfrontaci. To znamená, když jednou něco najde támhle, tak si na to musí vzpomenout filosof, když dělá něco támhle jinde, protože to není jiná věc. To by bylo jenom možné zabývat se něčím jiným. Jeden se zabývá jednou bakterií, ten druhý jinou bakterií. Každá bakterie se chová trochu jinak, některé věci jsou společné, to se naučili při bakteriologii obecné, ale teď se každý zabývá jednotlivým nějakým bacilem a ten je u každého jiný, a tedy není potřeba znát ty výsledky, leda něco obšlehnut, nějaká nová metoda, která se dá uplatnit i tady, ale v zásadě odborník na streptokoky nemusí být virolog, nemusí být odborník na stafylokoky a tak dále. Dokonce nemůže, poněvadž těch vědomostí je kolem všeho tolik a té literatury tolik, že může být odborník jenom prostě na tom svém výseku.

Tohle filosofie nesmí. Filosof to stále musí zkoumat, jak to hraje. Čili ta druhá vlastnost, nezbytná vlastnost filosofické reflexe, je systematicčnost. Čili filosofická reflexe musí být kritická a systematická. No a teď my jsme si ukazovali už předtím, jak ta filosofie musí couvat, když analyzujeme reflexi, kriticky analyzujeme, co jsme udělali, co jsme měli a dáváme to do souvislostí, tak musíme jít ještě jiným směrem, než bychom původně byli rozhodnutí jít. Když souvislosti, tak do široka. Ne, když souvislosti, tak my musíme do té hloubky. A to je to, čemu Masaryk říkal donikat k principům. Tahle ta formulace je dost ojedinělá, ale Masaryk ji užil v *Rukověti sociologie*, která vycházela, nikdy nevyšla knižně, škoda, měla by, teď už je to hodně zastaralé, že všichni se tomu budou chechtat, ale tam jsou skvostné momenty. Takže aspoň si půjčte druhý ročník *Naší doby* na začátku století, Masaryk tam má na pokračování na čtyři nebo na pět pokračování takzvanou *Rukověť sociologie* a tam říká, že k filosofii patří, že musí donikat, donikat, to je krásné slovo, donikat k principům.

Princip, to je začátek, *principium* je překlad řeckého *arché*. Ovšem už se to užívá trochu jinak. Donikat k principům, to je zkoumat, jak jsem říkal předtím, jaké jsou předpoklady toho, co říkáme nebo co myslíme, a ani si to v té chvíli neuvědomujeme, ale přesto to na něčem vždycky stojí a my k tomu musíme, my k tomu musíme nějak se dobrat, dohrabat. My se k tomu musíme snažit proniknout. I když neuvažujeme na základě principů, tak my zpětně ty principy musíme odhalit. To je ten důvod, proč ta filosofie musí couvat. Čili filosofická reflexe je taková reflexe, které nechybí kritičnost, systematicčnost a to poslední je ta principiálnost. Principiálnost, donikání k principům, se někdy také může označit jako pronikání ke kořenům. To jest, to už je metafora starých Řeků, že tam vedle *arché* a vedle *stoicheia* a tak dále, tak mluvili o *rizomatech*. A protože latinský překlad slova *rizoma*, to jest kořen, je *radix*, tak ta principiálnost se dá také formulovat jako radikálnost. A zase radikálnost znamená donikání ke kořenu.

To je ten důvod, proč filosof, když pracuje, tak se musí odhrabávat sám od sebe, podhrabávat pevnou půdu pod nohama. Filosof nemůže uznat žádnou půdu, na které stojí, za dost pevnou, a aby to prozkoumal, tak ji musí prohrabávat. A samozřejmě s tím, že se propadne, s tím musí počítat. Stejně tak,

jako když sedí na nějaké větvi, tak ji musí uřezávat, tu pod sebou, tu zejména musí podřezávat. Tomu se mnoho lidí smálo, když jsem to jednou uvedl a říkali, že to je pěkná blbost, to mě vyřídila jedna dcera, že její spolupracovníci říkali, že je to velmi zábavné mě poslouchat, jaký blbiny říkám. Ale to je přesně ten pocit, který filosof má, než si na to zvykne. Poněvadž když si zvyknete podřezávat všechny větve, na kterých sedíte, tak už víte, že spadnete, ale než to člověk poprvé zakusí a než poprvé spadne a podruhé tak, tak se mu už nechce znovu tohle to dělat. A filosof musí.

Takže toto je nějak zvnějška přesně říci, co to je filosofie, se nedá. A to je to, co jsem vám říkal na začátku, z toho důvodu, že neexistuje žádná konvence, žádný základní konsenzus, že teprve dodatečně se zjistí, jestli nějaký filosof opravdu filosofuje a nebo dělá nějaký podvod. Poněvadž stačí nepatrně odbočit z toho, co filosofie má dělat, a už jste teda v sofistice nebo ve vědě a tak dále a vždycky je to podvod v takovém ne morálním, *aussermoralisch*, jak říká *Über Wahrheit und Lüge im aussermoralischen Sinne*, říká Nietzsche, tedy ne podvod ve smyslu, že ho zavřete za to, ale že je to podfuk, že je to založeno na něčem takovém jako filosoficky nepřijatelném. To prohlásil, když si přečtete jeden z esejů, co v *Abecedě* vyšlo z Whiteheada. Tak tam končí ten esej *Exaktnost je podvod*. A to říká muž, který do 63 let přednášel na vysokých školách, technických na univerzitě, přednášel fyziku a matematiku. Teprve pak se dal na filosofii, byl pozván do Ameriky a tam už nějaký čas zůstal a tam potom přednášel a psal vysloveně filosofické knihy, i když některé měl už předtím, ale ty byly tak polovědecké, polofilosofické. Whitehead, jestli jste to jméno slyšeli, snad jo, je významný z teologického hlediska tím, že když přijel do Ameriky a začal přednášet v 63, tak tam jeho prvním asistentem byl Charles Hartshorne. Kdybyste to někde četli, tak mám spolehlivou zprávu, že se nesmí číst Hartshorne, i když tak by se to taky mohlo číst, ale prej on sám sebe vyslovoval Hartshorne. A tento muž byl prvním asistentem, prvním vědeckým asistentem Whiteheadovým a tento muž se stal pak profesorem a přednášel velmi atraktivním způsobem, chodila na něj spousta i nefilosofických studentů, chodila za ním řada také studentů teologie.

A ti potom, ti nejlepší se dali dohromady a ti byli skutečně perfektní, dodnes můžeme jenom oceňovat jejich kvalitu, ti potom zformovali zvláštní teologickou školu, takzvanou procesuální teologii. A odborníkem na tu procesuální teologii tady u nás na fakultě je Macek, docent Macek. Tento obor nebo tato škola po letech dostala svůj *pendant* i ve filosofii, takže teď už je tam také procesuální filosofie. Ta ovšem nejdřív vznikla ta procesuální teologie a je to nesmírně zajímavá disciplína, je potřeba to vědět, protože ten Whitehead nebyl jen matematik a fyzik, ale vlastně založil přes svého asistenta a později profesora Hartshorna vlastně teologickou školu a v tom svém hlavním filosofickém spisu, který se jmenuje *Process and Reality*, poslední kapitulu velmi krátkou věnoval teologii. Má tam určitou koncepci Boha, který se vyvíjí.

Poněvadž procesuální teologie znamená, že i Bůh je změna, Bůh je proměna. A on, aby zachoval jisté *dekorum*, tak rozlišuje dvojí povahu boží, což je samozřejmě nenapadnutelné z hlediska křesťanského, protože o dvojí povaze nebo dvojí přirozenosti Kristově nebo Ježíšově máme koncilní usnesení. Čili *dyo fýseis*. To není nic tak moc, ale teď přeloženo do angličtiny *dyo nature*, ne *dyo fýseis*, to je dvojí příroda, dvojí přirozenost boží. Proti tomu není možno namítat, i když je to v rozporu s tím trendem té logiky tradiční řecké pojmovosti. Tam něco takového není možné. Pro Aristotela je vyloučené, aby něco mělo *dyo fýseis*. Natož ještě pro ty starší, pro presokratiky a podobně. Tak on na toto navazuje svým způsobem, tam vlastně oživuje jeden problém, i když na filosofickém poli.

Bůh má *dyo fýseis*, dvojí *nature*, dvojí povahu, *primordiální* a *konsekventní*. A ta *primordiální*, ta je jeho vlastní a původní a ta *konsekventní*, ta se teprve vytváří, když on něco dělá. A když stvoří svět, tak se teprve stává stvořitelem a začíná mít zkušenosti s tím stvořeným světem a ty zkušenosti nejsou bezvlivné na ty příští. A tohleto, ta zkušenost se stvořením, je naprosto nezbytná pro to další tvoření. Čili jednak je tady napadnuta ta předsudečná, pověrečná představa, že Bůh stvořil, že prostě řekl slovo: Staniz se a ono to hned všechno bylo. Což samozřejmě vede k tomu, že nikdo z moderních a zejména postmoderních lidí to nemůže vzít vážně. Poněvadž věda nám naopak říká, že to trvalo strašně dlouho. A to, co nám říká věda, není v protikladu k tomu, co říká Bible, když se to chce interpretovat jako lepší poznání.

I Bible říká, že to není v jednom momentě, nýbrž že k tomu bylo potřeba šesti dnů. A dokonce bylo potřeba sedmého dne odpočinku. Že to dalo práci, to dalo fušku. Takže on je v jistém smyslu paradoxní proti tomu, co je běžné v křesťanské tradici, a na druhé straně on do hloubky propracovává některé myšlenky, které jsme my křesťané nechali ležet ladem. A proto bylo možné, aby teologové vysoké úrovně na něj navázali. Já doporučuji třeba vaší pozornosti, patří tam třeba Griffin, Ogden a další, doporučuji vaší pozornosti třeba okolnost, že tito lidé napsali o významu Heideggera pro současnou filosofii věc, která vyšla v překladu potom ve Švýcarsku německy a dodnes nikdo nic lepšího nenapsal. To je skutečně základní věc, když chcete vědět, jak recipovali a adaptovali teologové katoličtí i protestantští v Evropě Heideggera.

Na filosofii jak začali s tím, nejenom Bultmann, těch byla celá řada, Heinrich Ott a další. Tak skvělý přehled právě *Heidegger in der Philosophie* najdete právě u autorů, kteří přicházejí z Ameriky, což je nebývalé. Většinou ti američtí bývali vždycky druhořadí. To už dávno není pravda. A zejména to není pravda o těch procesuálních teologiích. Takže tady vidíte, že to souvisí všechno nějak. Jak jsem říkal, proto také filosof musí dělat ty skoky, musí v zájmu toho systematického, v zájmu řádu čistého sledovat co možná v celku jako filosof. A zároveň musí stát vedle, ten celek mu nedominoje, nemá ho před sebou, nemá ho v kapse, není jeho pánem. Ten celek je cosi... v tom celku ke každému skutečnému celku patří, že má jednak minulost, nějakou přítomnost a že míří někam do budoucna.

A toto také platí o filosofii, a proto nemůžeme definitivně říci, co to je filosofie, nýbrž jenom, co až dosud byla. A pak musíme tak odhadovat, jak vypadá současný stav a kam asi by to mohlo směřovat. V tomto směřování tedy jsou některé významné znaky, příznaky toho, že stále větší počet těch nejlepších filosofů si uvědomuje, že ta dosavadní pojmová tradice, dosavadní původně řecká tradice pojmovosti, že je nějak vadná. A filosofové se mohou lišit tím, že někteří říkají, že to jinak nejde. Sem patří kupříkladu *Heidegger*, *Jaspers*. A naopak někteří, kteří si myslí, že to jinak jde. Tam patří Hejdánek.

Heidegger se ovšem dopouští takových... je to připadat téměř jako poklesek, když řekne, že je konec filosofie a to, co bude, to je myšlení. To je trochu pro mě taková výmluva, je to triviální, je to takové nicneříkající. A je to takové jako: „Starý pán říká: Já nic neříkám, ale na má slova dojde.“ Kdyby už nebylo ani myšlení, tak to tedy nevím co. Ale já v tom vidím takové to šídlo, které z toho čouhá, že samozřejmě... jaké myšlení? Když *Heidegger* výslovně mluví o *vorbegriffliches Denken* a *ausserbegriffliches Denken*. No možná tedy, to nikde neřekl, možná má tak trochu na mysli nějaké *nachbegriffliches Denken*. A s tím pak bych souhlasil. Prostě bez pojmu se neobejdeme, nemůžeme vybočit. No, ale to už jsem říkal, takže to není pro vás nic nového.

Já jsem vám už trochu naznačoval – nemusíte si to nikdo opisovat – už jsem vám něco malinko říkal, dokonce i namaloval, ale chtěl bych to zopakovat, jak asi ta věc vypadá. Chtěl bych to dát dohromady. Já už jsem tady jmenoval *Kierkegaard*, který je velmi významný, protože tematizoval jako první takzvané nepřímé sdělení. A my to můžeme aplikovat nejenom na sdělování, což je jenom jazyková záležitost, ale na samo myšlení. Že můžete nepřímě něco myslet a že přímo myslet to nelze. To je taková analogie pouze, ale v zásadě můžeme připustit, že to je problém. Že přímo něco myslet nemůžeme, protože když to přímo myslíme, tak myslíme tím tradičním způsobem pojmovosti a děláme z toho předmět. Čili abychom to mysleli, ale nemysleli to předmětně, abychom to přímo nezpředměťovali, tak musíme myslet o něčem jiném. My tohle dokážeme dělat s jazykem, že můžeme naznačit něco, aniž bychom to řekli, tím, že řekneme něco jiného.

To my známe, to my umíme. A já jsem vám uváděl ten příklad – těch příkladů je strašná řada, já kvůli jednoduchosti stále uvádím jeden a furt dokolečka – jak ten muž přichází a ptá se ve dveřích, kolik je stupňů nad teploměrem, a žena říká: „Vezmi si ten kabát.“ To je typický příklad bláznivé komunikace. Každý mluví o něčem jiném, ale my dobře rozumíme, jak ti dva v té chvíli žijí. A oni si navzájem rozumějí. Čili to je takový ten nejbanálnější způsob toho nepřímého sdělení.

Ale toto platí také pro myšlení. A to je možná – abych zase skočil do teologie – tak to je možná ten nejvlastnější důvod pro zákaz vyslovování tetragramu. Ono to není žádné posvátno. My víme, že to

vlastně ani jméno není. Obvykle se to vykládá tak, že prostě jméno bylo v mýtických dobách nebo u archaických dob považováno za cosi magického, že přivolává do přítomnosti. No, svým způsobem je to, když to vezmete vážně... my jsme si na to zvykli a správný vědec nesmí být zvyklý, protože pak nevidí ty zvláštnosti. Já když vás upozorním – myslím, že jsem to už tady říkal – že upozorním třeba, že budeme si něco říkat v příští chvíli o nějakém kvazaru, a řeknu číslo, které dostal ten kvazar a byl objevený před dvěma roky, tak my rázem, tím, že jsem toho jména použil, tak my najednou tady máme ten kvazar a můžeme o něm mluvit. To je cosi zázračného. Přitom jsou to věci, které my nebereme vážně, ale které okouzlovaly a demonizovaly užívání slov.

A proto bylo potřeba velmi váhat, než jste užili toho slova Jahve, té přečteniny toho tetragramu, protože „nebudeš brát jména Božího nadarmo“. A potom nakonec bylo zakázáno vůbec to jméno. A tak se to obvykle vykládá tak, že to mělo podvazovat tu obecně náboženskou chuť stále oslovovat Boha. Já nevím, jestli to víte, já jsem to ještě zažil u mých předchůdců a v jednom případě jsem zasáhl do toho, dostal se k modlitbě, vymýšlel do poslední chvíle a nevěděl, co má říct, tak vždycky řekl pár slov a řekl: „Pane.“ Takže on tam toho „Pane“ měl asi osmdesát v té dlouhé modlitbě. To je typické braní Božího jména nadarmo, i když je tam „Pane“, ten *Adonaj*, a nikoliv Jahve.

To se nesmí. No a teď proč se to nesmí? Poněvadž je nebezpečí, že se za tím hned vytvoříme nějakou představu něčeho, co tu je, nějaké danosti, a to právě se nesmí. To je jenom ten přicházející, a není to ten jsoucí. Tedy já to takhle interpretuji, takhle se to pokouším interpretovat, a myslím si, že to je takhle správně, že tedy filosoficky je zcela legitimní s ohledem na tuto tradici být velmi opatrný v používání slova Bůh a že bychom ho vlastně měli použít jenom na pseudobohy, to jest na pohanské bohy, poněvadž je to obecné slovo, to není vlastní jméno.

Tak, to jenom k tomu zase další souvislost, která jde úplně někam jinam. Proč tomu tak je? I to si ukážeme schematicky. A teď vezmu trošku zjednodušeně a urychleně to, co jsem tady předtím říkal. Pokud zůstává něco nejasného někomu, prosím vás, tak to hned řekněte. Já teď, abych to dlouho nezdržoval, tak to udělám stručněji teď takovýmto rychlejším způsobem. Tak především a užívám jistých termínů, které jsem už vysvětlil, aspoň se domnívám. Tedy *historicky* aristotelik Brentano z minulého století ve své psychologii, ale i v některých dalších textech, přišel s takovou otázkou: když míním kočku – já to zjednoduším, on nemluvil o kočce – když míním kočku, jak to, že se mi nikdy nestane, že bych to omylem překlepl na psa? Že míním kočku a vlastně bych si představoval psa. Jak je zaručeno, že když si míní subjekt – tady jste mínící vy – psa nebo smrk, že mi to nepřeskočí na kočku nebo lípu?

Vymyslel si, že to je tak, že kromě toho – a teď si to můžeme tady, řekněme, bude stromeček nějaký, smrk – to je reálný smrk, skutečný smrk. To je tady vně sebe a já subjekt... a teď si míním ten smrk. To mínění je můj akt. Ten *novum* tam proti Řekům... Řekové měli za to obecně, že subjekt otevře oči a smrk má před sebou. To víme, že je nesmysl, protože před sebou nemáte žádný smrk, nýbrž na sítnici máte nějaké podráždění fotobuněk. Žádný smrk. Ten smrk jste si museli vymyslet. Nikdo nevidíme, my si své vidění vymýšlíme.

Takže my víme, že to není ta teorie, to zírání, nýbrž je to *intencionální akt*, je to akt vědomí, akt myšlení. Tento akt je nějak zaměřen. Mohli bychom to udělat takhle, aby to mělo taky, že to není jenom šipka, tak je to takový akt vzpěry, nějaký nátlak, výboj je to. A teď, jak to, že ten akt míří někam a nakonec se netrefí do toho stromu? Proč například nemíří ještě kus dál? Tady by byl zájček. Jak to, že se nám to nestane, že nějak omylem to nepřejde jinam? A tedy vymyslel si, aristotelik Brentano si vymyslel takzvaný *intencionální objekt*. To znamená, kromě objektu reálného, řekněme, to je objekt reálný, o s indexem *r*, je ještě nějaký objekt *ideální* a tomu on říkal *intencionální*. Protože toto je *intencionální akt* a toto je *intencionální objekt*.

Tedy my máme v rámci – a to v rámci berte vážně, Brentano si dal záležet, aby užil dvou velmi tvrdých kvalifikací – on říká, že ten *intencionální objekt* je *imanentní* anebo někdy *inherentní intencionálnímu aktu*. Co to znamená? Že ten malinký obrázek toho zájčka nebo stromku je součástí, a to *integrální součástí* našeho výkonu myšlení, té naší subjektivity.

A teď přišel jeho žák Husserl. Husserl studoval u Brentana zároveň s Masarykem, to jsem tady už taky snad říkal. Že o něco byl mladší, Masaryk se zpozdil ve studiu asi deset let, takže mezi nimi byl značný rozdíl věkový, ale byli spolustudenti a oba poslouchali tohoto aristotelika. Nicméně zatímco Masarykovi jistý kousek aristotelismu zůstal, tak v tom, jak za chvíli uvidíme, tak ten Husserl byl vysloveně... ten tam nenechal z té aristoteliky vůbec nic. Což je zajímavé. A proč byl Husserl tímto? Protože on původně začal matematikou. On ji dokonce vystudoval a dokonce napsal řadu odborných pojednání o matematice. A teprve pak se dostal do jakési diskuse, a ta ho úplně pohltila, protože tehdy celá řada logiků spolu diskutovala, jak vlastně, na čem založit logiku. Jenom si ji vymyslet, to nejde, musí to být na nějakém základě. A tam přišla jakási velká skupina, ke které patřil *de facto*, i když se toho odřekl časem, *de facto* patřil ten Brentano, že říkali, že je potřeba studovat psychologii a na základě psychologickém že teprve je možno budovat logiku. Tomu se říkávalo *psychologismus* v logice.

A teď Husserl povstal a vytyčil svou velkou vlajku zápasu proti *psychologismu* v logice. A to začal jako matematik ještě, protože byl přesvědčen, že lidské myšlení je tak proměnlivé, tak labilní, tak ohrožitelné, tak v rozporu, že matematiku na tom myšlení založit nejde. Ani geometrii. Geometrie je prostě ta nádherná věc, že vypočítáte *π* na já nevím kolik desetinných míst, a to nemůže být založeno na tom, co se děje v naší mysli. Vy musíte tu mysl něčím upevnit, jinak... a to jsou právě pojmy. Ale pojem sice ten vám umožňuje *fixovat* to, o čem myslíte. A teď, tedy to znamená: tohle, ten *intencionální objekt*, ten to nemůže být, protože on má úkol úplně *fixovat* vaši subjektivitu, váš intelektuální výkon. Má to upevnit a má se to stát jakousi páteří nebo něčím takovým. Takže nemůže být uvnitř. Já jsem to teď řekl schválně s tou páteří, protože by se dal ten argument původní Husserlův odrovnat tím, že je to totéž, jako byste říkali, že šnek sice může upevnit své takové slizké a proměnlivé tělo tím, že má domeček, ale nemůže ten domeček být uvnitř toho těla. Jenže my obratlovci víme, že právě my máme ty své takové všelijaké rozplízlé svaly a šlachy upevněny na těch kostech. Čili ono to jako tak úplně obecný argument není, ale pro to myšlení je to přece jenom něco. V každém případě takhle to proběhlo. On se pokusil velmi přesnými analýzami, které publikoval v druhém svazku – bylo to v prvním ve skutečnosti –, ale ten první byl tlustý, ten druhý byl víc tlustý, takže teď už to vychází ve třech svazcích a vprostředku, v tom druhém svazku, který teď dostanete někdy do ruky, když to někde seženete, u Nijhoffa vydáno, ve druhém svazku, tam je asi třicet stránek, na kterých se velice pečlivě snaží Husserl ukázat, že tak přesné věci, jako jsou geometrické útvary nebo matematické výpočty, nemohou být založeny na psychologii, a tedy ten trojsvazkový obrovský kus, ty *Logische Untersuchungen* vlastně jsou takovým tím obrovským kánonem, takovouto těžkou barborou v tom zápase proti psychologismu v logice. Toto byl strategický záměr Husserlův.

No a v rámci toho strategického záměru nám vykládá, že intencionální objekt nemůže být, nemůže být v žádném případě integrální součástí intencionálního aktu té subjektivity. To znamená, že nemůže být subjektivní ani součástí subjektivity.

No ale zároveň je potřeba ho odlišit od reálného. Fenomenologie Husserlova spočívá v tom, že on vůbec o reálném světě, o světě věcí, nechce mluvit. To vytyká před závorku. On chce mluvit o fenoménech. Takže jeho zájmem jsou intencionální objekty a nikoliv reálné.

A tady si dává pozor, aby intencionální objekty nemohly být součástí... a teď ještě bych chtěl upozornit, že u Brentana je jednoznačně stále řeč o intencionálních objektech, kdežto u Husserla už někdy je *Intentionaler Gegenstand*, tedy intencionální předmět. Čili tam už se užívá objekt a předmět *promiscue*. Ten rozdíl mezi objektem a předmětem, který neexistuje v románských jazycích ani v angličtině, ale existuje v němčině a také v češtině, tenhle rozdíl vlastně zdůrazňoval Hegel a jeho velmi perspektivní a pak selhavší žák Karl Marx. U mladého Marxe... já už nemůžu počítat, jako v prvních ročnících po listopadu, nemůžu počítat, že jste byli školeni v marxismu. Já nevím, jestli je to dobře nebo špatně, já bych spíš řekl, že to je špatně. Ne, že jste unikli tomu blbému školení, to je v pořádku, ale někdo z vás měl být také v tom školen pořádně. No a vy tedy asi nevíte, já nevím, jestli někdo z vás má ponětí o tom, co to je, kromě támhle Křenáta, co to je *Jedenáct tezí o Feuerbachovi*? Setkal se s tím někdo? No, nikdo.

Ta první teze obsahuje takové zvláštní rozlišení mezi *Gegenstand* a objekt. A to má z Hegela, ale užívá to speciálním způsobem. Tak já to teď nebudu vykládat, protože bych to musel vykládat celé a to nemá cenu, podívejte se na to, pokud to z knihoven nevyházeli, tak to někde snad ještě najdete. Bylo to otiskováno vždy znovu samostatně v jakýchsi brožurkách malinkatých a tak dále, prostě *Jedenáct tezí o Feuerbachovi* to musel znát každý z nás nazpaměť. Také já, ale já docela s chutí jsem to znal, poněvadž tam je také pěkný pár volovin, ale to rozlišení je skutečně možné jedině v jazyce, kde to má nějakou relevanci.

Totéž platí o tom, co už jsem vám jednou řekl: subjekt. Subjekt, objekt – to je zase něco, co si může dovolit takto rozlišovat jedině Němec nebo Čech a několik dalších, ale nikoliv na západě Evropy prakticky s malými výjimkami, protože subjekt původně v latině znamená objekt. Objekt je slovo velmi pozdní, rozšířené velmi pozdně, i když ho najdeme u Seneky a výjimečně u Cicera, tak je to velice vzácné slovo a dostává se mu jistého frekventního užití teprve v druhé polovině středověku a zejména ke konci scholastiky.

A to zase to rozlišení je možné jedině tam, kde ten jazyk to dovoluje. Proto němčina vedle objektu má také *Gegenstand* a my jsme si říkali o tom... ten problém, to si doufám budete pamatovat, rád bych, já se o to budu ptát občas při zkouškách, jak je to se subjektem a objektem, jak je to řecky, jak je to latinsky, jak je to potom v němčině, že němčina měla *Gegenstand* a *Gegenwurf* a vyhynul ten *Gegenwurf* a zůstal jenom *Gegenstand* a v češtině je to právě naopak, že zůstal objekt – je předmět, to je před-meta, to je toto *werfen*, *Gegenwurf*. Tohle bych rád, abyste věděli, abyste to pamatovali, poněvadž to v knize nenajdete nikde.

A je to dobré si to uvědomit jako jeden z příkladů, na kterých si plně zpřítomníte, že není nic takového jako dějiny pojmů, nýbrž že jsou dějiny slov. Čili německý zvyk, že mluví o *Begriffsgeschichte*, je nesmysl. Pojem nemá žádné dějiny, a zároveň není neměnný. Neměnný je pouze intencionální předmět, a ten pojem nevíme, jak ho uchopit, ten pojem se musí měnit, poněvadž v rozličných situacích, kdy vaše subjektivita je odlišná, vám vždycky umožní se soustředit na pravý úhel. Ať prší, nebo svítí sluníčko, máte radost, nebo pláčete, nebo je vám do pláče. Pokud nejste nějak vyrušeni velikánskou bolestí, že vůbec nejste schopni myslet, tak vždycky, když budete myslet na to, co to je pravý úhel, tak za všech okolností ten pojem vám dovolí, abyste soustředili své myšlení, pokaždé jiné, soustředili k tomu pravému úhlu. To znamená, že ten pojem vždycky musí fungovat trochu jinak. V jiné situaci jinak, ale vždycky tak, že vás soustředí k tomu pravému úhlu. Čili nemůžete říct, že se ten pojem nemění, ale nemůžete zároveň říct, že ten pojem je objekt, je sám něčím skutečným, nebo že má nějaké dějiny. To nemá. Naopak, je to přesně to, co vás vyvádí z dějin do té sféry těch ideálních objektů.

Takže, promiňte, ještě chvílku vydržte. Prostě a dobře, když nesmí být intencionální objekt součástí, tak musí být někde mimo. A to znamená, že musíme počítat s tím, že subjekt, když chce vidět, slyšet, myslet strom, konkrétní smrk třeba, tak musí mít dvojí intenci. Jednak intenci, která směřuje k tomu smrku, ale protože tato *intence* je tak problematická, protože je jenom závislá na těch fotonech, který dopadají na naše sítnice, on se od toho smrku ani nezmýlí, nicméně s ním nemůže doopravdy do toho stromu. Vlastně jediná cesta, ani tato vnější, jediná cesta je, že své mínění, svůj *intencionální* akt upřesníte pomocí *intencionálního objektu*, který není součástí vaší *subjektivity*, a teprve přes něj se můžete trefit na ten skutečný strom. Co z toho dále vyplývá, to si promýšlejte laskavě. A promýšlejte si, co se stane, když místo stromu tady dáte Boha. Filosofického Boha s malým b, aby nedošlo k pobouření.

A proč z toho pak budeme vyvozovat, že Bůh nemůže být *intencionální* předmět. Nemůže být, my nemůžeme mít model, *intencionální* model, myšlenkový model Boha, přes kterého můžeme myslet skutečného Boha. Proč to nejde a proč tady máme potíž s tím, když upevňujeme tím, že užíváme běžně slova Bůh, ačkoliv je to zakázané, proč je to vada, kterou musíme nějakým způsobem nahlédnout a pokud možno napravit. Takže to je pro zamýšlení do budoucna a budeme se tím zabývat.